

Datum DS-gearkomste	2024-12-17
Punt fan 'e wurklist	9
	
Tot	17-12-2025

---

1. ûnderwerp

Twataligens op Ferkearsbuorden yn Fryslân

---

2. Registraasje

Registraasjenûmer: 02272505

Ôfdieling of Opjefte/Opsteller/Til.: Taal en Leefbaarheid,

Portefúljehâlder: Folkerts, De Vries

---

3. Advys

Advys jûn troch

Namme:

Ôfdieling/ opjefte:

 Business Controller

 Juridisch Adviseur

---

4. Koarte gearfetting

It Frysk is ús twadde Rykstaal en in offisjele taal yn de provinsje Fryslân, mar dy status wurdt net wjerspegele yn de sichtberens fan de taal yn de iepenbiere romte en de oanwêzigens dêrfan op de ferkearsbuorden. Foar de fitalens fan it Frysk is it wichtich dat it Frysk yn de iepenbiere romte in lykweardich plak neist it Nederlânsk kriget. Oan DS wurdt foarsteld om de noarm foar ferkearsbuorden mei tekst yn it Fryske taalgebiet twatalich fêst te stellen en ta te passen op de Fryske diken ûnder provinsjaal behear en harren yn te setten om it Ryk en de gemeenten itselde dwaan te litten op de diken ûnder harren behear.

---

5. Relaasje mei moasje / tasizzing

Moasje 2938 fan de FNP Sichtberens Frysk en streektalen.

---

6. DS beslute

1. foar permanente en tydlike talige uteringen yn it ferkear dêr't de provinsje Fryslân ferantwurdlik foar is, tenei twatalichheid (de Nederlânske en Fryske taal) as noarm fêst te stellen yn it Fryske taalgebiet;
2. om yn de twadde perioade fan de BFTK (uterlik 2026) in begjin te meitsjen mei de ferfanging fan sa folle as mooglik talige ferkearsbuorden op diken ûnder provinsjaal behear yn it Fryske taalgebiet;
3. de ferfanging fan buorden op provinsjale diken sa folle as mooglik yn ien slach troch te fieren yn it ramt fan ferkearsfeiligens en dêrmei bewust ôf te wiken fan it provinsjale en Ryksbelied, dat foarskriuwt om buorden allinnich te ferfangen as se skansearre binne;
4. om mei de gemeenten en it Ryk op te lûken om ek de wegen ûnder harren behear te ferfyskjen wêrby't de provinsje oan de slach sil op basis fan it prinsipe koällysje of the willing en fia it bestjoerlik oerlis Mei-inoar foar it Frysk en de bestjoerstafel OVVF yn te setten op it fergrutsjen fan dy koällysje. Yn dat fermidden sille ek neiere ôfspraken makke wurde oer de detailútfiering;
5. om de effekten op ferkearsfeiligens en de sichtberens fan it Frysk nei útfiering te evaluearjen binnen de reguliere monitoaring;
6. dit stik as foarnaam beslút fêst te stellen en nei de konsultaasje prinsipaal fêst te stellen;
7. dit stik geheim ta konsultaasje mei gemeenten, it Ryk en de maatskiplike partners te dielen.

---

7. Finansjele aspekten (ekskl. btw)

De krekte kosten fan de ferfanging fan de ferkearsbuorden kinne pas nei oanlieding fan it foarûndersyk presintearre wurde, mar der is yn de begrutting fan de nije taalnota alfêst jild reservearre foar dit proses op basis fan in kostenrûzing fan de HR-Groep.

Kosten	Mei inoar	2024	2025	2026	2027	2028	%
Bydrage provinsje	1.680.000	-	200.000	530.000	530.000	420.000	
Bydrage treden							
Mei inoar							

Namme budzjet provinsjale bydrage: Sichtberens de twatalige provinsje

Restant budzjet nei alle ferplichtings (dizze deryn begrepen): N.f.t.

Jier	2024	2025	2026	2027	2028
Restant budzjet					

Begruttingswiziging fanneden: [Klik hier als u tekst wilt invoeren.](#)

As dat sa is:

Nee Yn ramt mandaat DS? Begruttingswiziging DS taheakke.

Nee Buten mandaat DS? Begruttingswiziging PS taheakke.

---

8. Finansjele en bestjoerlike oandachtspunten en risiko's

As we it ha oer ferkearsbuorden yn dit stik, wurdt der op ferkearsbuorden mei tekst doeld. Dat giet oer formele buorden dy't ûnder de RVV falle, mar ek de teksten dy't tydlik yn it ferkear te finen binne. Op plaknammebuorden en paadwizers wurdt yn dit stik ek fierder op yngien yn de taljochting. Se meitsje foarearst gjin ûnderdiel út fan de útstelde besluten.

Finansjele oandachtspunten:

De buorden op provinsjale diken binne ûnder behear by de eksterne partij HRgroep. De kosten dy't neffens dy hjoeddeistige buordenbearder op provinsjale diken ferbûn binne oan it ferfryskjen fan *talige* buorden is rûchwei €420.000,-. Dat jild is reservearre yn it budzjet Sichtberens de Twatalige Provinsje. Alle kosten dy't ferbûn binne oan it yntrodusearjen fan twataligens op de ferkearsbuorden wurde dutsen út budzjetten fan taal. Dat budzjet moat ta besteging komme yn de perioade oant en mei 2028.

NB.: De paadwizers (bewegwijzering, blau-wite plaknammebuorden) binne net meinaam yn dy rûzing.

Bestjoerlike oandachtspunten:

Folsleine en funksjonele sichtberens fan it Frysk

It Frysk fertsjinnet as twadde offisjele taal yn Fryslân in lykweardich plak neist it Nederlânsk yn de iepenbiere romte. Bestjoerlik is dêr de ôfrûne jierren ek al op ynsetten. Sa hat it foarrige kolleezje op 2 maart 2021 besletten om yn te setten op in folsleine en funksjonele sichtberens fan it Frysk yn it ynterne en eksterne taalbelied en yn de publike romte. Ek binne der yn de BFTK en de taalnota *Fansels Frysk* ôfspraken makke oer it ferfryskjen fan de ferkearsbuorden. Beslute om tenei de noarm foar talige ferkearsbuorden yn Fryslân twatalich te meitsjen en dat út te fieren, slút oan by de ambysje dy't fêststeld is troch it eardere kolleezje en yn de twa stikken dy't it kolleezje en PS fêststeld hawwe. Sa as ek yn it bestjoersakkoart opnaam is, hat de provinsje yn foarbyldfunksje en in noblesse oblige om op dit dossier de earste stappen te setten. As de provinsje it net docht, docht net ien it.

Yn de lânlike polityk is der ek wol ear nei meartalige ferkearsbuorden. Op 2 april 2024 is der in moasje yn de Twadde Keamer oannaam dêr't de Keamer it Ryk fersiket om yn te setten op mear oanwêzigens fan it Frysk yn 'e iepenbiere romte en de (juridyske) beheinings dêrfoar fuort te heljen (moasje nûmer 36410-VII-96 [Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties \(VII\) voor het jaar 2024 | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)).

Ferkearsfeiligens

In oar wichtich punt fan omtinken by it ferfryskjen fan de ynfrastuktuer is de ferkearsfeiligens. De tsjinst sil by de útfiering fan it beslút der goed op lette dat it aspekt ferkearsfeiligens meinaam wurdt. Tink derby oan de foarm, de sichtberens fan de oare ferkearsdielnimmers ensafh. We meitsje hjirby gebrûk fan ûnderfinings yn oare lannen. Sa lit ûndersyk út Skotlân sjen dat meartalige ferkearsbuorden net soargje foar in feroaring yn it tal ûngelokken. Dyselde meartalige buorden besteane yn in tal oare meartalige regio's. Dochs kin der by de boarger noch wol it libje dat meartalige ferkearsbuorden ûnfeilich binne. Op basis fan wittenskiplik ûndersyk is it útgongspunt op dit stuit dat it yntrodusearjen fan Frysk op ferkearsbuorden de ferkearsfeiligens net negatyf hoecht te beynfloedzjen. De resultaten yn oare lannen binne gjin 100% garânsje foar Fryslân. Dêrom sil der by de útfiering oandacht wêze foar de ferskillen tusken de Fryske diken en bûtenlânske diken. Utsoarte sil der in kampanje komme om de boarger bewust te meitsjen fan de feroaring en foar te kommen dat de ferkearsbuorden as ferrassing komme. Sjoch hjirûnder foar in gearfetting fan wittenskiplik ûndersyk oer it effekt fan meartalige ferkearsbuorden op de ferkearsfeiligens en de punten fan omtinken (punt 12).

Provinsjaal belied oangeande it dykûntwerp

Yn de 'Nota integraal wegontwerp' is besocht it tal buorden, dykmeubilêr ensfh. sa beheind mooglik te hâlden. Dat draacht by oan in rêstich byld fan 'e dyk, dat de ferkearsfeiligens ferbetteret. It soarget ek foar in ûnfersteurde ûnderfining fan it lânskip by de dyk lâns. It tafoegjen fan ekstra oanwizings is yn striid mei dat belied. It effekt sil faaks beheind wêze, mar bygelyks by paadwizers (bewegwijzering) kin twataligens liede ta flinke oanpassings.

Simultaan ferfange

Foar de ferkearsfeiligens binne der twa saken fan belang: de werkenberheid en unifoarmiteit fan de ferkearsbuorden en it profyl fan de ferkearsdielnimmer. Fanút it provinsjaal belied op dykûntwerp en duorsume ferkearsfeiligens is it wichtich om te soargjen foar unifoarme en herkenbare uteringen lâns de dyk. Yn dit ferbân is ek de demografyske ûntwikkeling yn Fryslân fan belang. De ferkearsdielnimmers wurde ferhâldingsgewiis hieltyd âlder. En mei it âlder wurden trede der hieltyd mear

funskjebeheinings op:

1. Waarnemen: achteruitgang in visuele, auditieve en cognitieve functies
2. Beslissen: verminderen van het vermogen om hoofd- en secundaire taken tegelijkertijd uit te voeren
3. Handelen: afname van het reactievermogen en de snelheid om te reageren.

Dêrom is it útgangspunt om de ferkearsbuorden sa folle as mooglik yn ien kear oan te passen en net per gefal, bygelyks by skea oan in boerd. Sa bliuwe de uterings by de dyk del unifoarmer en werkenberder en wurdt ferkearsfeilingens better boarge. By de ymplementaasje fan de twataligens, sil goed undersocht wurde moatte oft alles hielendal tagelyk barre sil, of dat it winslik is earst in oantal maklik te begripen buorden oan te passen sadat de weibrûker wenne kin oan twataligens op de buorden. It is yn elts gefal tige ûnwinsklik om buorden te hawwen dy't itselde betsjutte, mar der oars útsjogge. Ynformaasje op de dyk moat foarspelber en dúdlik wêze (sjoch ek de neiere taljochting ûnder punt 12).

Dêrneist is der ek in útfieringstechnysk argumint foar it lyktidich ferfange fan de buorden. Sa is it makliker foar de útfiering om yn ien rit alle deselde buorden te ferfangen. Dy wurksumens leverje amper stremmings op en kinne dêrom sûnder in soad ferkearshinder útfierd wurde.

Paadwizers

De tsjinst advisearret om op dit stuit gjin twatalige paadwizers (blau-wite plaknammebuorden) te yntrodusearjen. Dat om't de Nederlandse Bewegwijzeringsdienst (NBd) dêr negatyf oer advisearre hat en om't der foarhinne in skerpe diskusje om de twatalige plaknammen west hat. It is mei dit foarstel net de bedoeling om dy diskusje wer oan te fiterjen.

Yn guon gemeenten is op dit stuit al keazen foar Frysktalige plaknammen en oantsjutting. Yn dy gefallen is it tafoegjen fan de Nederlânske oersetting net winsklik en/of needsaaklik. De gemeenten binne sels ferantwurdlik foar yn hokker taal de plaknammen fêstlein wurde.

Streektalen

Der binne ek parten yn Fryslân binnen en bûten it Fryske taalgebiet dêr't in oare streektaal neist it Frysk praat wurdt. Yn dit proses hawwe dy streektalen omtinken en sil der sjoen wurde nei de mooglikheden op dat mêd. Dêrby is it wol wichtich om omtinken te hawwen foar it ferskil yn offisjele status tusken it Frysk en de streektalen.

Duorsumens

Ek sil der rekken holden wurde mei duorsumens yn it proses. Sa sil der sjoen wurde oft de buorden dy't ferfongen wurde yn oare provinsjes ynsetten wurde kinne (dat wurdt op dit stuit al dien troch HRgroep) en oft der bygelyks mei stikers wurke wurde kin. Yn de ôfspraken mei de útfierder sil dat meinaam wurde. Dat sadat kapitaalfernietiging mijd wurdt.

Fierdere punten fan omtinken

De groepen dy't oanheakke binne by it OVVF, en AVVF en it ROFwurde aktyf behelle yn it proses. Der sil ek sjoen wurde nei de juridyske beheinings en oft en hoe't de Fryske teksten passe yn it Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (RVV 1990) en it Besluit administratieve bepalingen inzake het wegverkeer (BABW).

---

9. Yn oerwaging nommen alternativen

Fasearre Yntroduksje fan Frysk op ferkearsbuorden

Meartalige ferkearsbuorden kinne fasearre yntrodusearre wurde, lykas it Ryk mei oare ferkearsbuorden docht. Dan wurdt it meinaam yn it gebrûklike ûnderhâld of yn it ferfangen fan skansearre ferkearsbuorden. Op dy manier hoege net alle buorden yn Fryslân yn ien slach oanpast te wurden en kinne dêrmei kosten besparre wurde. Ek soe it Frysk meinaam wurde kinne by de nije ynrjochting fan it strjitmeubilêr. As der dan bygelyks in nije dyk iepene wurdt, kinne der fuortendaliks buorden mei de beide talen pleatst wurde.

Dat is fanút in ferkearsfeiligens perspektyf net winsklik. Ut ûndersyk docht bliken, en it is ek belied, dat buorden sa konsistint as mooglik trochfierd wurde moatte om betizing foar te kommen en dêrtroch ferkearsfeiligens sa goed as mooglik te boargjen. Sjoch ek by de oandachtspunten dêr't neier yngien wurdt op duorsum feilich ferkear.

In punt fan omtinken is ek dat de ferfanging hiel stadich oan gean sil en dat it op in beskaat stuit fêstrinne kin, dêr't it beheljen fan in folslein twatalige (drûge) ynfastruktuer troch yn gefaar komt. Dat ek om't it jild foar de ferfanging mar oant 2028 beskikber is. As der nei dy perioade gjin budzjet beskikber makke wurdt, wurdt de ferfrysingsslach net foltôge. Undersyk nei de sichtberens fan in taal yn de publike romte jout oan dat de taal ek genôch oanwêzich wêze en dêrtroch opfalle moat foar't it effekt hat op de status fan de taal¹. It doel om de taal te fersterkjen troch it sichtberder te meitsjen soe dus net behelle wurde as de oanwêzigens fan twatalige ferkearsbuorden beheind is.

Mocht it dochs praktysk nedich wêze om meartalige ferkearsbuorden fasearre te yntrodusearjen, is it oan te rieden om dat dan wol sa folle as mooglik per type dyk, weifak of boerd oan te pakken. Dat wer om betiizjende situaasjes foar te kommen. Yn de tariedings dy't op dit stuit dwaande binne wurde dy opsjes besjoen.

Ientalich Fryske Ferkearsbuorden

Der soe ek keazen wurde kinne foar allinnich Frysktalige ferkearsbuorden om bygelyks foar te kommen dat de ferkearsbuorden grutter moatte. Dat is neffens de tsjinst net winsklik. It Frysk is de memmetaal fan likernôch 50% fan ús ynweners. Dat betsjut dat der in grut part fan de Friezen it Nederlânsk as memmetaal hat. Troch allinnich Frysktalige ferkearsbuorden te yntrodusearjen wurdt foarbygien oan dy Friezen. Ien fan de doelen fan de yntroduksje fan twatalige ferkearsbuorden is dat it Frysk in lykwaardige posysje neist it Nederlânsk kriget. Troch allinnich it Frysk te yntrodusearjen, wurdt dat doel net behelle. Ek as we oare minderheidstaalregio's as foarbyld nimme, binne twatalige ferkearsbuorden de meast gaadlik opsje. Boppedat soe in folsleine wetswiziging nedich wêze as ientalich Fryske ferkearsbuorden yntrodusearre wurde en soe de fokus fan ús ynset earst op de wetswiziging sitte moatte. Troch it wetlik fêststelde Nederlânsk op de buorden te hâlden, binne de buorden wetlik ek noch rjochtsjildich.

Gjin yntroduksje fan it Frysk

In oar alternatyf is om it Frysk hielendal net te yntrodusearjen yn de Fryske ynfastruktuer, mar dat giet folslein tsjin in line dy't it kolleezje earder ynsetten hat yn en tsjin de ambysjes dy't opnaam binne yn de BFTK en de taalnota.

Streektalen

Der binne ek parten yn Fryslân binnen en bûten it Fryske taalgebiet dêr't in oare streektaal neist it Frysk praat wurdt. Yn dy gemeenten soe mei de gemeenten sjoen wurde kinne nei trijetalige buorden mei de streektaal yn, bygelyks, in oare kleur.

---

10. Ferfolchprosedueres

Provinsjale Steaten: Nee
Oare ferfolchproseduere:

---

11. Kommúnikaasje / aksjes bedoeld foar de media

Parseberjocht: Nee
Parsekontakt: Nee
Oare aksje:

Om't de provinsje allinnich de ferkearsbuorden ferfange kin dy't oan de provinsjale diken steane, soe it moai wêze dat de gemeenten ek sa folle as mooglik de twataligens op de diken yntrodusearje.

De reden dat de provinsje graach twatalige ferkearsbuorden yntrodusearje wol, is om't se it Frysk ek yn de iepenbiere romte in lykweardich plak neist it Nederlânsk jaan wol. Sa hat de provinsje dêr al op ynsetten mei it sichtberensakkoart. As der ien plak is dêr't it Frysk konsekwint en konsistint in lykweardich plak yn de iepenbiere romte krije kin, dan is dat op de ferkearsbuorden yn it Fryske taalgebiet.

Yn dy ambysje is fansels rekken hâlden mei it feit dat de ferkearsfeiligens boarge wurdt en dat ferkearsbuorden net allinnich op provinsjale diken steane, mar ek op diken ûnder gemeentlik en Ryksbehear. Om de ferkearsfeiligens te boargjen is it wichtich om sa folle as mooglik in unifoarm strjitbyld oan te hâlden. It is dus fan belang dat de gemeenten en it Ryk yn it ramt fan ferkearsfeiligens ek sa folle as mooglik de twataligens yntrodusearje op harren diken. Dêrneist kinne we de gemeenten ek oanbiede om de gemeentlike buorden mei te nimmen as de provinsje in krusing fan in provinsjale en gemeentlike dyk ferfrysket.

Dêrom wurde yn de kommende moannen de stakeholders op it mêd fan it beskermjen en befoarderjen fan it Frysk meinaam, mar ek dy op it mêd fan ferkearsfeiligens. Der binne twa bestjoerlike tafels dy't relatearre binne oan de beliedsfjilden yn dit stik: it BO Mei-Inoar foar it Frysk en it OVVF foar de ferkearsfeiligens. It útstel fan de tsjinst is om dit ûnderwerp yn de folgjende gearkomsten mei boppesteande boadskip te agindearjen. Dat is foar it BO Mei-inoar foar it Frysk op 5 maart. De folgjende gearkomste mei it OVVF is op 17 april. Oare maatskiplike partners sille op in oare wize of fia de mail oansprutsen wure. Nei de konsultaasje wurdt it stik op 'e nij ta beslútfoarming oan DS foarlein.

NB. Dit is in stik yn tarieding op de bestjoerlike beslútfoarming. Nei't der in bestjoerlike oerienkomst is, kin de tsjinst nei oanlieding fan de beslútfoarming in konkrete kommunikaasjestrategy rjochting de boarger foarstelle.

DATUM	OERLISORGAAN/ ORGANISAASJE	AKSJE	OPMERKING
18-12-24	RWS	Geheim diele fia de mail	Mei RWS binne yn de BFTK ôfspraken makke en dêr leit bestjoerlike druk op dit dossier. De tsjinst advisearret dêrom om it stik fuortendaliks nei it petear yn DS amtlik te bepraten.
05-03-25	BO Mei-Inoar foar it Frysk (wethâlders Frysk gemeenten	Geheim agindearje	Deputearre de Vries útnûgje.

	Frysk taalgebiet)		
17-04-25	OVVF (Gemeenten en RWS)	Geheim agindearje	Deputearre Folkerts útnûgje.
Nei 17-04-25	Maatskiplike partners ROF (ANWB, CBR, Fietzersbond, Iepenbier Ministearje, Plysje, RYD, SBV, Verkeersslachtoffers, VVN, Wandelnet)	Geheim diele fia de mail	It stik wurdt net by it earstfolgjende ROF agindearre om't dat in iepenbiere gearkomste is en de tsjinst advisearret om it earst mei de gemeenten te bepraten.

---

12. Neiere taljochting

Neiere taljochting

Op 8 april 2024 hawwe it Ryk en de provinsje Fryslân de nije BFTK ûndertekene. Yn de BFTK binne ôfspraken makke oer it yntrodusearjen fan twatalige ferkearsbuorden yn de Fryske ynfrastruktuer. Troch it Frysk konsistint en konsekwint sichtber te meitsjen yn de iepenbiere romte wurdt de status fan it Frysk ferhege, is der in needsaak om de taal te learen en wurdt der útfiering jûn oan it feit dat it Frysk de twadde offisjele rykstaal is. Ek jouwe eksperts oan dat in taal nei alle gedachten net oerlibbet sûnder substansjele funksjonele sichtberens yn de publike romte². Troch it Frysk ek yn de ynfrastruktuer troch te fieren, sil it Frysk struktureel, konsistint en funksjoneel sichtber wêze.

Formeel ramt

Sûnt 2014 is de Wet Gebrûk Fryske taal fan krêft dy't bepaalt dat it Nederlânsk en it Frysk de offisjele talen yn Fryslân binne. Yn it formele gebrûk lykwols, slacht it Nederlânsk noch hieltyd foar master op en is dat yn it praktysk gebrûk de iennige offisjele taal. Nei oanlieding fan it Sichtberensakkoart hat de provinsje de buorden mei 'Cameratoezicht' by provinsjale brêgen ferfongen troch buorden mei 'Kameratafersjoch.' Provinsjale Wettersteat brûkt it Frysk in soad yn ferskate uteringen en jout dêrmei it goede foarbyld. It Ryk hat ûnderwilens ek inkelde fan dit soarte uterings oanbrocht lâns harren dyken nei oanlieding fan it Sichtberensakkoart. Fan in fierdere ferfrysingslach fan it strjitmeubilêr is eins noch gjin sprake, want teksten fan de oerheid yn de iepenbiere romte binne, op lytse útsûnderings nei, noch folslein Nederlânsktalich. Dêr wurdt de provinsje troch de gemeenten, it Ryk en út Europa wei ek wol gauris op oansprutsen, dat de provinsje formeel twatalich is mar dat soks yn de iepenbiere romte te min te sjen is.

Ien foarbyld dêrfan is it brief fan 23 jannewaris 2023 (registrearre ûnder nûmer 02071224) fan it kolleezje fan boargemasters en wethâlders fan Achtkarspelen oer it ferfryskjen fan it ferkearsboerd G13 troch it wurd 'fietspad' te ferfangen troch 'fytspaad'. Dit koe doe net omdat yn it RVV 1990 allinnich de beneaming 'fietspad' fêstlein is³. Yn dy brief freget it kolleezje om mei de nije BFTK ek yn te setten op it opnimmen fan it Frysk yn it RVV 1990 en BABW. Ut dy brief docht dus bliken dat der ferlet is fan Frysk yn de ynfra en dat it op dit stuit net mooglik is om it Frysk dêr te yntrodusearjen. It Sichtberensakkoart jout hjir in goed ramt foar en it fersyk fan Achtkarspelen is feitlik in oanfitering om dat as provinsje te bestindigjen en oeral yn de praktyk te bringen. Ek net onbelangryk: de *Committee of Experts* foar it Europeesk Hânfêst foar Regionale of Minderheidstalen hat de provinsje oanrikkemandearre om de yntroduksje fan twatalige (ferkears)buorden en/of plaknammen te stimulearjen. As lêst waarden de ferkearsbuorden ek behannele yn in oannommen moasje ûnder it twaminutendebat oer de fuortgong fan de BFTK op 27 maart 2024 en binne der no dus konkrete ôfspraken yn de BFTK oer makke.

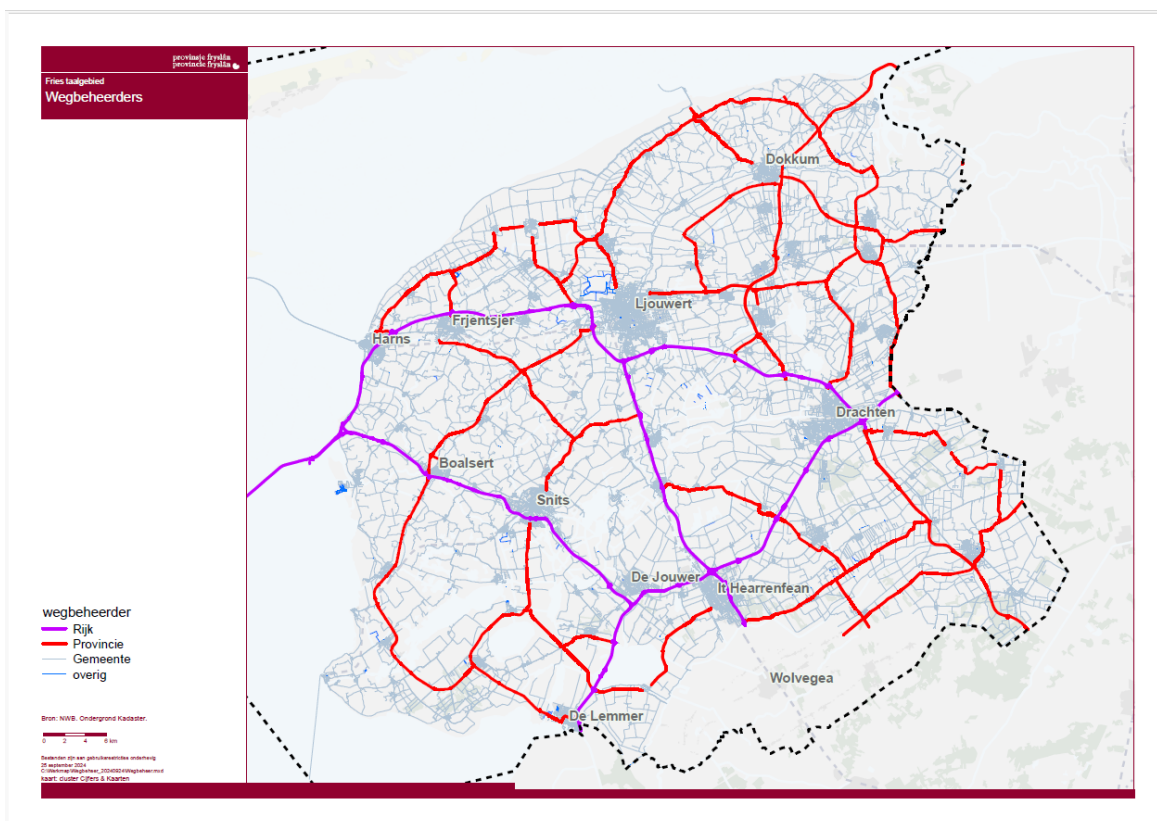
Sichtberens fan it Frysk

Twataligens yn it ferkear is net nij. Yn Ierlân, Wales, Kanada, Amearika, Sina, India, Japan, Fietnam, Sri Lanka, België, it Feriene Keninkryk, Finlân, Dútslân, Grikelân, Italië, Switserlân, Turkije, Israel en Saûdy-Arabië binne al twa- of meartalige buorden te finen yn de ynfastruktuer⁴. Yn Fryslân mist dy meartaligens yn it strjitbyld oant no ta, los fan in pear sporadyske foarbylden sa as in inkel boerd mei 'foarbygeanplak'. Dat der ferlet fan de sichtberens fan it Frysk is, hat feitlik al in lange histoarje:

- Sa binne yn de jierren 70 en 80 de earste Frysktalige plaknammebuorden ynfierd;
- Is yn de jierren 80 troch PS besletten it Fryske wetter (marren, fearten, sleatten, puollen ensfh) (hast oeral) offisjele Frysktalige nammen te jaan;
- Is yn 1995 troch PS besletten om de offisjele namme fan de provinsje te feroarjen fan Friesland nei Fryslân;
- Hawwe hast alle weryndielingsgemeenten sûnt de jierren 80 besletten om de nije gemeente Frysktalige nammen te jaan;
- Is it brûken fan it Frysk yn de iepenbiere romte hjir en dêr wol tanommen.

By de ferfrysking fan de ynfastruktuer soe it gean om buorden dy't men yn it ferkear tsjinkomt mei Nederlânske teksten. Dit binne dus buorden sa as 'fietspad', mar ek de 'UIT'-buorden, 'ZONE'-buorden oant de 'doorgaand verkeer'-buorden.

Deputearre Steaten kin it beslút nimme oer de bebuording by Fryske provinsjale N-diken del dy by de provinsje yn behear binne. Hjirûnder ter yllustraasje in kaart fan de provinsjale diken, splitst per dykbehearder mei de provinsjale diken yn it read.

Kosten

De kosten dy't oan it ferfangen fan alle talige ferkearsbuorden yn Fryslân fêstsitte binne eks. plaknammebuorden om de € 3,5 miljoen (ynkl. ferkearsmaatregelen) hinne foar alle diken yn Fryslân, dus dy ûnder Ryks-, provinsjaal en gemeentlik behear.

Dykbehearder	Kosten
Gemeenten	€ 2,75 miljoen
Provinsje	€ 420.000
Ryk	€ 341.000
Totaal	€3,5 miljoen

De kostenrûzing is troch HR Groep Streetcare opsteld dy't op dit stuit de provinsjale bebuording yn behear hat en binne eksklusyf de paadwizers (bewegwijzering).

Op de provinsjale begutting foar de kommende 5 jier is 1,68 miljoen reservearre foar it yntrodusearjen fan twataligens op ferkearsbuorden by provinsjale diken. Nei de materiële en de wiere ferfangning fan de buorden op de provinsjale diken bliuwt der 1,26 miljoen oer. In part fan dat jild wurdt brûkt yn it foartrajekt (it ûntwerp fan de buorden ensafh.) en kin ynset wurde om de kosten by de gemeenten te dekken. De kostenpost sil nammentlik in grutte tûkelteam foar de gemeenten wêze. Om't twatalige ferkearsbuorden in provinsjale winsk is, is it gaadlik om it restearjende budzjet te brûken foar de ferfrysing fan gemeentlike buorden.

Ferkearsfeiligens en Meartalige Ferkearsbuorden

Ien fan de punten fan omtinken is it effekt fan meartalige ferkearsbuorden op de ferkearsfeiligens. Yn ferskate lannen wurde meertallige ferkearsbuorden brûkt. Yn in oantal fan dy lannen of regio's is sjoen nei de effecten op de ferkearsfeiligens.

In stúdzje nei it effekt fan meartaligens yn it ferkear liet sjen dat meartalige ferkearsbuorden mei fjouwer rigels tekst in feartreduksje feroarsaken, dêr't meartalige buorden mei minder as fjouwer rigels gjin effekt hienen op de snelheid⁵. Dat effekt waard ek fûn by ientalige buorden. De feartreduksje, dy't gefaarlik wêze kin, is nei alle gedachten dus net in resultaat fan de meartaligens, mar fan it tal ynformaasje. Om gefaar troch feartreduksje foar te kommen kin it oantal rigels op in boerd fermindere wurde troch meardere buorden yn te setten, sa as ek dien wurdt in Ierlân. Ek witte we dat de weibrûker, as dy te folle ynformaasje kriget, dat negearje kin. Dat kin ek ta ûnfeiligens liede. By it útwurkjen van de twatalige buorden, sil goed sjoen wurde nei dy aspekten. Op hokker wize kinne wy buorden sa oanpasse dat de weigebriker die goed ta sich nimme kin. Feartreduksje is yn elst gefal tige ûnwinslik op diken mei hegere snelheden.

Undersyk fan Kinnear et al. (2012) lit dêrneist ek sjen dat meartalige ferkearsbuorden hiel goed mooglik binne sûnder dat it ta skea giet fan de ferkearsfeiligens. Ut dat ûndersyk die bliken dat de yntroduksje fan twatalige ferkearsbuorden net laat hat ta in feroaring yn it tal ûngelokken op de Skotske diken⁶. Al mei al meie we der fan útgean dat meartalige buorden net perfoarst in negatyf effekt ha op de ferkearsfeiligens.

It feit dat twatalige buorden yn Skotlân, oare regio's en dus nei alle gedachten ek yn Fryslân net soargje sille foar (mear) ûngelokken komt nei alle gedachten troch it fenomeen dat minsken faak earst nei it meast opfallende sjogge. Yn lannen sa as Ierlân en Skotlân wurde de twa talen op ferkearsbuorden typografysk ferskillend presintearre. Op Skotske buorden binne bygelyks de Skotske frazes giel en de Ingelske frazes wyt. Sjoch foar foarbylden hjirûnder. Undersyk nei de bewegings fan de eagen by meartalige ferkearsbuorden lit sjen dat de eagen fan minsken earst fiksearje op de meast opfallende tekst⁷. Yn Quebec, dêr't it Frânsk 'primacy' hat oer it Ingelsk en dy taal dus op ferkearsbuorden foarrang hat, sjogge memmetaalsprekkers fan it Frânsk en fan it Ingelsk earst nei de Frânske tekst omdat dy taal it meast opfalt⁷. It is dus goed om derfoar te soargjen dat de twa talen typologysk ferskille, omdat it minsken helpe kin mei it finen fan

de jûste ynformaasje en taal op de buorden⁷. Om ferkearsfeiligens te garandearjen soe it it bêst wêze as de Fryske tekst op twa typologyske manieren ferskilt fan de Hollânske tekst: bygelyks troch de tekst giel en kursyf te meitsjen⁴. It effekt fan de twatalige ferkearsbuorden op ientalige bestjoerders is nei alle gedachten ek minimaal: bestjoerders dy't mar ien fan de twa buorden machtich binne sjogge allinnich nei de taal dy't se kinne wêrtroch de kognitive lêst op harren leger is as op de meartalige bestjoerder⁸.

Dêrneist is it wichtich om de ynformaasje op ferkearsbuorden te groepearjen per taal en om de dominante taal boppe op te setten¹⁰. Hokker taal dat is, is in politike kar.

Figuer 1 Twatalich Ferkearsboerd Skotlân

Figuer 2 Twatalich Ferkearsboerd Ierlân

Alle ûndersiken op it mêd fan meartaligens yn it ferkear binne, logyskerwiis, dien op diken yn it bûtenlân. Yn de ferkenning sil rekken holden wurde mei de mooglike ôfwikende dykstruktuer fan Fryslân. Is dêr sprake fan in gruttere tichtheid fan Bestimmungen of mear drokte yn it ferkear en wat is it effekt derfan yn dat gefal op benammen paadwizers. Kin dat ta gefolch ha dat buorden op gruttere ôfstân pleatst wurde moatte? En trochdat it tal buorden of de omfang derfan tanimt, moat ek rekken hâlden wurde mei it mooglik behinderjen fan it sicht fan ferkear.

Hoewol yn de measte gefallen trochgeans gjin negative effekten fûn wurde, sil it út de ferkenning blike moatte of alle talige buorden ferfangber binnen troch twatallige buorden. De resultaten van de Fryske útwurking sil by goeie ûnderfinings, tafoege wurde oan de Nota integraal wegontwerp. Sa as by de oandachtspunten al stiet, wykt it fermearderjen fan it tal buorden ôf fan de útgongspunten yn dy nota. Dêryn wurdt ynstutsen op it sa beheind mooglik hâlden fan ûnder mear bebuording.

Ferkenningsfase

Yn de ferkenningfase sil ûndersyk dien wurde nei de wize wêrop't en hoe buorden te ferfryskjen binne. Yn dizze talochting op de ferkenningfase wurdt stilstien by prinsipes foar de ferkearsfeiligens, de fervolchstappen en it tiidspaad.

A Ferkearsfeiligens: Best Practices

Ut de erfaringen fan oare lannen binne trije tige wichtige aspekten dêr't rekken mei holden wurde moat foar ferkearsfeiligens: fertroudens, kompatibiliteit en standerdisaasje¹¹. Fertroudens slacht op hoe faak oft minsken dit symboal tsjinkomme, kompatibiliteit op hoe't de ikoanen en de tekst fan in boerd gearwurkje en standerdisaasje op dat it boerd en de ikoanen hieltyd itselde boadskip uterje⁴. Mei it yntrodusearjen fan twatalige ferkearsbuorden moat dêr fansels ek rekken mei holden wurde.

Fertroudens Bestjoerders yn Fryslân soenen der earst oan wenne moatte dat de buorden no ek yn it Frysk op 'e dyk te finen binne. Minsken moatte fertroud wurde en úteinlik fiele mei de ferkearsbuorden. It is dêrom wichtich dat symboalen en tekst brûkt wurde dy't minsken al kenne. Dit jout ek in argumint oer werom't de ferfryske yn ien slach barre moat: sa reitsje de bestjoerders fluch wend oan de meartaligens yn it ferkear.

Mei kompatibiliteit moat der foar soarge wurde dat de Fryske tekst oerienkomt mei it symboal.

As lêste, standerdisaasje soarget derfoar dat konsekwint deselde Fryske sinnen brûkt wurde foar de berjochten. Ut ûndersyk docht bliken dat standerdisaasje it wichtichst is om de ynformaasje út de ferkearsbuorden te ynterpretearjen yn in oar lân, en dêrmei nei alle gedachten yn in oare taal dan iens memmetaal².

Al mei al kin it Frysk op in feilige manier yntrodusearre wurden yn it ferkear, sa ek al earder dien is yn oare Europeeske meartalige regio's. Dat kin dien wurde troch derfoar te soargjen dat de Fryske tekst op twa manieren typografysk ferskilt fan de Nederlânske tekst om minsken te helpen wannear't se nei de buorden sjogge. Troch it ferfryskjen wurdt it Frysk mear sichtber yn Fryslân en wurdt de line dy't earder troch it kolleezje ynset is folge.

B Ferfolchstappen

Hoe't it krekt dien wurde moat is fansels kompleks: de Nederlânske ferkearsbuorden moatte goed oerset wurde nei it Frysk en der moatte sosjo-politike karren makke wurde oer de pleatsing en typografy fan de talen. It is dêrom winsklik dat de 'best practices' dêrfoar goed ûndersocht en tapast wurde yn gearwurking mei eksperts op it mêd fan ferkear(sfeiligens). Lykas ôfpraat mei Rykswekkersteat sil der yn elts gefal ek omtinken wêze foar lêsbereits, begryplikheid en it tal tekens op de bebuoring. De kommende tiid sil ûnder rezjy fan de provinsje sjoen wurde nei de rânebetingsten dêr't de twatalige ferkearsbuorden oan foldwaan moatte. It is oan te rieden om it proses sa folle as mooglik yn ien stap út te fieren sa nedich fasearre, wêrby bygelyks earst maklik oan te passen buorden tagelyk ferfongen wurde, of troch it per dyk te dwaan om de ferkearsfeiligens te boargjen. As de talichheid op de buorden de hieltyd wikselje, kin it betiizjend wêze foar de weibrûker wat liede kin ta ûnfeilige situaasjes.

C Tiidspaad

Yn 'e ûnderhannelings foar de BFTK binne der al petearen west mei it Ryk en RWS oer dit dossier. Dy wurde de kommende tiid ûnder rezjy fan de provinsje fierder fierd en der sil yn gearwurking mei alle relevante partijen sjoen wurde nei hoe't dat dien wurde sil. Dy ferkenning en úteinlik konkretisearringsslach sil nei alle gedachten uterlik yn 2026 foltôge wêze. De plannen dy't dan makke binne, wurde wer oan DS foarlein.

It doel is dan ek om uterlik yn 2026 te begjinnen mei de ferfryske slach op de provinsjale diken op basis fan dy plannen.

Utfiering

De útfiering fan sa'n ferfryske slach soarget foar minimale ferkearshinder. De buorden kinne troch middel fan in ridende ôfsettingen ferfongen wurde, wat allinnich soarget foar koarte stremmingen. Om de stremmingen fierder te minimalisearjen is it ek wichtich dat itselde type boerd sa folle as mooglik yn ien slach ferfongen wurdt.

Boarnen

1. Landry, R., & Bourhis, R. Y. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology*, 16(1), 23–49.
<https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>
2. Gorter, D., & Cenoz, J. (2024). The Visibility of Minority Languages. In D. Gorter & J. Cenoz (eds.), *A Panorama of Linguistic Landscape Studies* (pp. 174–223). Multilingual Matters / Channel View Publications. <https://doi.org/10.2307/jj.6947033.11>
3. RVV 1990 Bylage 1, Haadstik G, BABW; Artikel 4 en 7.
4. O'Donnell, K., & Trotter, M. (2021). *Bilingual traffic signage: International experiences and outcomes* (Waka Kotahi NZ Transport Agency research note 005). Beskikber fia nzta.govt.nz/assets/resources/research/research-notes/005/005-bilingual-traffic-signage.pdf
5. Jamson, S.L., Tate F.N. & Jamson, A.H. (2005). Evaluating the effects of bilingual traffic signs on driver performance and safety – *Ergonomics*, 48(15) 1734 – 1748.
<https://doi.org/10.1080/00140130500142191>
6. Kinnear, N., Helman, S., Buttress, S., Smith, L., Walter, L. & Sexton, B. (2012). *Analyses of the effects of bilingual signs on road safety in Scotland*. (TRL). Beskikber fia: [Analyses of the effects of bilingual signs on road safety in Scotland - final report \(trl.co.uk\)](https://www.trl.co.uk/analyses-of-the-effects-of-bilingual-signs-on-road-safety-in-scotland-final-report)
7. Vingron, N., Gullifer, J.W., Hamill, J., Leimgruber, J.R., & Titone, D.A. (2017). Using eye tracking to investigate what bilinguals notice about linguistic landscape images: A preliminary study. In R. Blackwood (ed.), *Methodology in Linguistic Landscape Research* (pp. 226-245). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/ll.17014.vin>
8. Yang, Y., Chen, J., Easa, S. M., Zheng, X., Lin, W., & Peng, Y. (2020). Driving simulator study of the comparative effectiveness of monolingual and bilingual guide signs on Chinese highways. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 68, 67–78.
9. Jamson, S.L. (2004) Evaluation of techniques to improve the legibility of bilingual Variable Message Signs. *Advances in Transportation Studies*, IV. pp. 71-88.
10. Ben-Bassat, T., & Shinar, D. (2006). Ergonomic guidelines for traffic sign design increase sign comprehension. *Human Factors*, 48(1), 182–95.
11. Jamson, S. & Mrozek, M. (2016). Is three the magic number? The role of ergonomic principles in cross country comprehension of road traffic signs. *Ergonomics*. 60. 1-30.
<https://doi.org/10.1080/00140139.2016.1245874>